

AYOL OBRAZI TASVIRINING ADABIYOTDAGI O'RNI VA RIVOJI

Murtozayeva Nilufar Jumanazarovna

Osiyo Xalqaro Universiteti, 1-bosqich tayanch doktoranti

murtazaevanilufar@gmail.com

Tel: +99899 056 92 11

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20726340>**Annotatsiya**

Mazkur tezisda jahon va o'zbek adabiyotida ayol obrazi tasvirining shakllanishi hamda rivojlanish bosqichlari yoritilgan. Ayol obrazining badiiy adabiyotdagi o'rni, uning tarixiy taraqqiyot jarayonida o'zgarib borishi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning aks etishidagi ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, turli davrlar adabiyotida ayolning ijtimoiy mavqei, ruhiy olami va ma'naviy qiyofasining badiiy ifodalanish xususiyatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Ayol obrazi, badiiy adabiyot, qiyosiy adabiyotshunoslik, obraz, xarakter, gender, milliy qadriyatlar, psixologik tasvir, badiiy talqin.

Insoniyat taraqqiyoti davomida ayol obrazi badiiy adabiyotning muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida shakllanib kelgan. Turli xalqlar adabiyotida ayol nafaqat ona, turmush o'rtog'i yoki farzand tarbiyachisi sifatida, balki jamiyatning ma'naviy qiyofasini belgilovchi muhim ijtimoiy kuch sifatida ham tasvirlangan. Shu sababli ayol obrazi adabiyotshunoslikning dolzarb tadqiqot obyektlaridan biri hisoblanadi.

Qadimgi adabiyot namunalarida ayol obrazi asosan sadoqat, vafodorlik va go'zallik timsoli sifatida gavdalandirilgan. O'rta asrlar adabiyotida esa ayolning ma'naviy fazilatlari, oiladagi o'rni hamda insoniy qadriyatlarni saqlab qolishdagi roli ko'proq e'tiborga olingan. Sharq mumtoz adabiyotida ayol obrazi ideal go'zallik va poklik ramzi sifatida tasvirlangan bo'lsa, G'arb adabiyotida uning ichki dunyosi va individual xususiyatlarini ochib berishga alohida e'tibor qaratilgan.

XIX va XX asr adabiyotida ayol obrazining talqinida sezilarli o'zgarishlar kuzatildi. Jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlar natijasida ayolning shaxs sifatidagi mavqei va mustaqil qarashlari badiiy asarlarda kengroq yoritila boshladi. Ayniqsa, realizm va modernizm davri adabiyotida ayolning ichki kechinmalari, ruhiy iztiroblari va ijtimoiy muammolari chuqur psixologik tahlil asosida ifodalandi.

O'zbek adabiyotida ham ayol obrazi muhim badiiy kategoriyalardan biri hisoblanadi. Abdulla Qodiriy, Cho'lpon, Oybek, Said Ahmad va O'tkir Hoshimov kabi ijodkorlar asarlarida ayolning ma'naviy olami, insoniy fazilatlari va murakkab taqdiri o'ziga xos badiiy mahorat bilan aks ettirilgan. Ayniqsa, O'tkir Hoshimov ijodida ayol obrazi milliy qadriyatlar va insonparvarlik g'oyalari bilan uyg'un holda tasvirlangan.

Jahon adabiyotida esa Lev Tolstoy, Ernest Heminguey, Teodor Drayzer hamda Erix Mariya Remark kabi yozuvchilar asarlarida ayol obrazining murakkab psixologik xususiyatlari yoritilgan. Ushbu asarlarda ayol obrazi jamiyatdagi ijtimoiy jarayonlar va tarixiy voqealar bilan uzviy bog'liq holda tasvirlanadi.

Hozirgi zamon adabiyotida ayol obrazi talqini yanada kengayib, gender tenglik, shaxs erkinligi va individual o'zlikni anglash masalalari bilan chambarchas bog'lanmoqda. Zamonaviy adabiyotda ayol obrazining nafaqat oiladagi, balki ijtimoiy, siyosiy va madaniy hayotdagi o'rni ham keng qamrovda yoritilmoqda.

Shunday qilib, ayol obrazi tasvirining taraqqiyoti jamiyat taraqqiyoti bilan uzviy bog'liq bo'lib, har bir tarixiy davr o'zining ijtimoiy va ma'naviy xususiyatlarini ushbu obraz orqali namoyon etadi. Ayol obrazining badiiy talqini insoniyatning axloqiy va estetik qarashlarini aks ettiruvchi muhim vosita sifatida adabiyot taraqqiyotida alohida o'rin egallaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ayol obrazi badiiy adabiyotning muhim estetik kategoriyalaridan biri bo'lib, uning shakllanishi va taraqqiyoti jamiyatning ijtimoiy, madaniy hamda ma'naviy rivojlanishi bilan chambarchas bog'liqdir. Turli tarixiy davrlarda ayol obrazi turlicha talqin qilingan bo'lsa-da, uning insoniy fazilatlari, ruhiy olami va ijtimoiy mavqei adabiyotning doimiy tadqiqot obyektlaridan biri bo'lib kelgan.

Sharq va G'arb adabiyotida ayol obrazining tasviri o'ziga xos milliy xususiyatlarga ega bo'lishi bilan birga, umuminsoniy qadriyatlarni ham o'zida mujassamlashtiradi. Xususan, zamonaviy adabiyotda ayolning shaxs sifatidagi o'rni, uning ichki kechinmalari, ijtimoiy faolligi va ma'naviy dunyosi yanada chuqurroq yoritilmoqda.

Shuningdek, ayol obrazi tasvirining rivojlanishi badiiy tafakkur taraqqiyotining muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Ushbu obraz orqali yozuvchilar o'z davrining ijtimoiy muammolari, axloqiy qarashlari va estetik ideallarini ifodalashga intilganlar. Shu jihatdan ayol obrazini o'rganish nafaqat adabiyotshunoslik, balki qiyosiy adabiyotshunoslik va madaniyatlararo aloqalarni tadqiq etishda ham muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Demak, ayol obrazi badiiy asarning g'oyaviy-badiiy mazmunini ochib beruvchi muhim vosita sifatida jahon va o'zbek adabiyoti taraqqiyotida alohida o'rin egallaydi hamda uning tadqiqi zamonaviy adabiyotshunoslikning dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Qodiriy A. O'tkan kunlar. Toshkent. Sharq nashriyoti. 2019.
2. Hoshimov O'. Ikki eshik orasi. Toshkent. Nurli dunyo nashriyoti. 2023.
3. Hemingway E. A Farewell to Arms. New York. Scribner. 1995.
4. Umarov H. Adabiyotshunoslik nazariyasi. Toshkent. A Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti. 2004.
5. Karim B. Adabiyotshunoslik asoslari. Toshkent. Tafakkur nashriyoti. 2018.
6. Haydarova N. Zamonaviy adabiyotshunoslik masalalari. Toshkent. Fan nashriyoti. 2021.